

Proč vlastně

Jedním z míst, kde vznikla tradice získávání semen od široké škály travních druhů, označovaná jako travní semenářství, a zejména rozšíření jejich pěstování v českých zemích, je nesporně Rožnov pod Radhoštěm. Tato, svým rozsahem nepříliš velká, ale nanejvýš zajímavá a přínosná zemědělská činnost, je nerozlučně spjata s tamní Výzkumnou stanicí travinářskou. V roce 1970, kdy si tato nevelká instituce připomínala padesát let od svého vzniku, jsem do ní nastoupil jako odborný asistent. „Travičkám“, jak Valaši říkají travám, jsem se věnoval jako fytopatolog a šlechtitel celý svůj profesní život. Svou činnost ve Výzkumné stanici travinářské jsem ukončil v roce 2012. Ale ani pak jsem na trávy nezapomněl. Za tak dlouhé období jsem se seznámil s mnoha lidmi, kteří se o rozvoj této činnosti zasloužili. Měl jsem navíc to štěstí, že jsem osobně poznal i její zakladatele, se kterými je travináření nerozlučně spojeno. Na myšlenku dát řadu faktů, ale i osobních vzpomínek na papír, mne přivedl jeden z mých mladších kolegů povzbudivými slovy „Kdo jiný by to měl sepsat, když ne vy...“

doc. Ing. Bohumír Cagaš, CSc.

Text: B. Cagaš

Foto: J. Demela, P. Šrámek, B. Cagaš a neznámí autoři

ISBN 978-80-87091-96-8

Úvod

Život bez trávy, kterou skoro denně často bez povšimnutí míváme, si těžko dovedeme představit. Travní porost – ať se už jedná o pestrou louku či udržované hřiště – nebo jenom o sešlapanou polní cestu – je jakýmsi nepsaným symbolem svěžesti, radosti, optimismu a vitality. Působí nenápadně a tiše na naši psychiku, ale možná i přímo na naše zdraví. I přes svou zdánlivou nenápadnost byly trávy zdrojem inspirace pro myslitele, básníky, malíře i lidovou slovesnou tvorbu (Gáborčík a Gáborčík 1998). Za travu děkuje ve své modlitbě sv. František z Assisi, trávy byly inspirací jednomu ze zakladatelů moderní poezie Waltu Whitmanovi i malíři Albrechtu Dürerovi.

Mimo tohoto obecného poslání mají trávy v současném světě dvě základní využití: jako pícniny mají stále hlavní místo ve výživě zvířat. Dále hrají nezastupitelnou roli v neprodukční sféře jako součást městské zeleně a trávníků různého typu. Doplňkové využití mají i v energetice (přímé spalování, bioplynové stanice) nebo zdravotnictví (využití pylu).

Pro založení travnatého porostu, ať už pro zemědělské nebo jiné využití, jsou potřebná travní semena. Semenářství trav, obor, který se zabývá záměrným pěstováním různých druhů trav s cílem získat jejich semena v dostatečném množství a kvalitě, není činností s příliš dlouhou historií. V českých zemích jde o záležitost zhruba sto let starou. I této aktivitě, včetně jejich aktérů, se nevyhnuly hluboké změny často související s dějinnými zvraty dvacátého století. Travní semenářství není jen činností praktickou, zemědělskou. Zasáhlo významně i do oblasti výzkumné, šlechtitelské a dokonce i sociální.

*Řeklo mi dítě Co je to tráva? a přineslo mi jí plné hrsti;
Jak jsem měl odpovědět tomu dítěti, když sám to nevím?
Myslím, že je to vlajka mé bytosti, utkaná ze zelené látky naděje.
Nebo, myslím, že je to kapesník Páně,
Voňavý dárek a památka naschvál upuštěná,
Se jménem majitele v některém cípu, abychom jej uviděli, povšimli si a ptali se Čí je to?
Nebo, myslím, tráva sama je dítě, děťátko zrozené vegetací.*

Walt Whitman, Stébla trávy

Trávy jako inspirace v umění

Počátky travního semenářství ve 20. století

Prvotním cílem pro získání semen od kvalitních travních druhů bylo zvýšení produktivnosti trvalých travních porostů, tedy luk a pastvin. Ať se už jednalo o založení nového porostu, nebo zlepšení stávajícího přísevem. Reich (1907) upozorňuje na tradiční nedobry stav lučních porostů v Čechách a na Moravě v 19. století a srovnává jej s lukařstvím německým, které po převzetí anglických zkušeností neobyčejně zvýšilo svoji úroveň. Snahy o vypěstování dostatečného množství travních semen domácího původu, které by pokryly potřebu, lze zaznamenat u nás již na přelomu 19. a 20. století. Reich (1907) v této souvislosti říká: „Se stanoviska národohospodářského znamenalo by racionální pěstování trav na semeno značnou úsporu, neboť zůstaly by v zemi ohromné sumy, které až do dnes za semeno posíláme do ciziny. Pěstování travního semene jest rovněž jedním z oněch odvětví hospodářských, o kterých možno říci, že mají budoucnost“. Jak ukázala další desetiletí, jeho vize nebyla nereálná.

Český odbor zemědělské rady pro království české podporoval po tři roky (zač. 20. století) zakládání „stanic ku pěstování travních semen a vytrvalých jetelin“ o výměře 40 – 50 arů v různých krajích Čech. Rolníci dostali 100 korun, z nichž bylo možno uhradit výchozí osivo a hnojivo. Pěstitelé se museli zavázat, že budou travní semena pěstovat aspoň pět roků a dále je pak šířit mezi hospodáře ve svém okrese.

V r. 1905 bylo založeno zásluhou několika jednotlivců východočeské semenářské družstvo v Pardubicích, které začalo pěstovat na semeno některé travní druhy a zároveň poskytovat osivo pěstitelům. Pro pěstování na větších plochách byly tehdy doporučovány hlavně čtyři druhy: trojštět žlutavý (tehdy označovaný jako ovsík žlutavý), kostřava luční, ovsík vyvýšený a srha laločnatá. Zájemcům o travinaření byl také doporučován bojínka luční, pohánka hřebenitá a lipnice bahenní (Reich 1907).

V roce 1910 byly z iniciativy Českého odboru zemědělské rady založeny pokusy s pěstováním trav na semeno na Vizovicku, Uherskobrodsku a ve Žďáru n. Sázavou. V letech 1912 – 1914 pokračovaly tyto pokusy na Rožnovsku, Kroměřížsku a Uherskobrodsku pouze s trojštětem

Kostřava luční - vyobrazení z publikace „Die besten Futterpflanzen (Stebler a Schröter) z roku 1902“

Prof. PhDr. Karel Holý (1865 – 1948)

rodák ze Štěpánovic u Klatov, pocházel ze starého selského rodu. Po studiích na reálce v Plzni a hospodářské akademii v Libwerdě začal po krátké praxi samostatně hospodařit na velkostatku ve Štěpánovicích. Už tehdy zaměřil svou pozornost na trávy a jetele, jako na klíč ke zlepšení úživnosti luk a pastvin, a tím i užítkovosti dojníc. Jako praktický zemědělec věnoval pozornost jejich racionální výživě, zejména podle metody Dr. Julia Kühna. O tom, že praktické hospodaření spojoval s výzkumnou činností, svědčí jeho publikace v renomovaném vědeckém tisku

prof. Karel Holý

(např. *Futter- und sonstigen landwirtschaftlichen Wert des französischen Raygrases und des Knaulgrases und über eine der Hauptursachen der schädlichen Nährwirkung des saueren Wiesenheures* z r. 1907). Neutěšené poměry v zemědělství na přelomu 19. a 20. století donutily Holého reagovat řadou příspěvků v časopisu „Obrana zemědělců“. Zdůrazňoval požadavek pevných a rentabilních cen obilí a dokazoval nutnost regulace obilního obchodu. Svě vzdělání ukončil studiem na Univerzitě v Halle nad Sálou, které pro něho znamenalo další inspiraci ve šlechtitelské a pokusnické práci.

Nezůstal ani stranou politického života a v r. 1907 byl zvolen poslancem do říšské rady za okresy Klatovy a Plánice. O rok později byl jmenován profesorem zemědělské ekonomiky na hospodářské akademii v Táboře. Práce zde ho zaujala natolik, že se vzdal poslaneckého mandátu a věnoval se výhradně vědecké, praktické a pedagogické činnosti. Zákonem 460 z roku 1919 byla zřízena v Brně Vysoká škola zemědělská se zemědělským a lesnickým odborem, která se měla stát důstojnou pokračovatelkou tábořské hospodářské školy. Z Tábora přesídlila z toho důvodu již v říjnu téhož roku řada profesorů, vynikajících zemědělských odborníků – prof. F. Bubák, prof. J. Černý, prof. R. Trnka, prof. V. Vilikovský, JUDr. E. Schindler a další. Nechyběl mezi nimi ani prof. Karel Holý. Později stanul i v čele této vysoké školy jako rektor v letech 1927 – 1928.

Profesor Holý začal rozvíjet svou šlechtitelskou aktivitu na statku Švamberk v roce 1924, kdy mu zde v rámci pozemkové reformy bylo přiděleno 125 ha půdy. Mimo modernizace

prof. Karel Holý (vpravo), rok neznámý

Mláčení trav na Krúpově v Zubří (1935)

Pastvinné hospodářství Tylovice (1934)

Tak to pravděpodobně bylo...

Je srpnové pozdní odpoledne, čtyřicátá léta 20. století. Končí jeden z pěkných letních dní. Ze dveří rožnovské výzkumné stanice vycházejí dva muži v družném rozhovoru. Vedoucí pracoviště Ladislav Brada je robustnější postavy, trochu přihnutý, druhý, Josef Demela je vyšší, ale také statný, oba „dobří“ čtyřicátníci. Společně míří na svou pravidelnou obchůzku – stanice je takřka v poli, na okraji „dřevěného městečka“- Rožnova pod Radhoštěm. Jenom občasně houkání lokálky z Valašského Meziříčí ruší klid. Jak to letos uděláme se sklizní, bude asi zase větší než loni, bude stačit kapacita našeho nového skladu, máme další pěstitele na Vysočině – zajedeš tam Josefe? Šlechtění vojtěšky jsme sice předali do Přerova Dr. Mackovíkovi, ale přibyla další práce...Zatáčeji už asi po třetí kolem areálu budov „svého“ pracoviště, ale stále není všechno prodiskutováno. Ale už se pomalu stmívá...Tož pozdravuj doma, říká konečně Josef Lađovi, který pomalu otevírá dveře do budovy, kde mají Bradovi pěkný služební byt. Odchází na Dolní Paseky, kde zase bydlí Demelovi.

Ano, odborník, doslova zamilovaný do své profese, Ladislav Brada, našel v čejkovickém rodákovi Josefu Demelovi, který přišel na Valaško s plicním neduhem, ze kterého se tam zdárně vyléčil, výborného spolupracovníka. Nejen po stránce odborné, ale i osobní. Navzájem si byli kmotry u svých dětí – Bradovi mají tři (dva syny a jednu dceru) a Demelovi dokonce čtyři (čtyři dcery –Demela říká, že je přece výzkumník). Jejich přátelství však prověří čas, o kterém nikdo neví, co přinese...

(podle vzpomínek Ing. Josefa Dohnala)

Trávy jinde než na Rožnovsku...

Šlechtění trav zařadila do svého programu i „Společnost pro pěstování osiv a sádí“ SELECTA Praha na své stanici Větrov u Tábora (pozemky byly zakoupeny od původních majitelů v r. 1938). Šlechtitel Ing. Rudolf Peters přivezl s sebou ze svého původního pracoviště ve Stupicích v r. 1939 rozpracované odrůdy některých trav, ze kterých vznikly první větrovské odrůdy (bojínek luční, ovsík vyvýšený, srha laločnatá, kostřava luční, kostřava červená). U odrůd povolených v prvních poválečných letech (lipnice úrodná, trojštět žlutavý) byl už rozhodující podíl šlechtitelské práce vykonán na Větrově. V roce 1942 přišel na stanici Ing. Jaroslav Našinec, který začal ihned spolupracovat s Ing. Petersem na tvorbě nových odrůd. V roce 1948 byl jmenován vedoucím šlechtitelské stanice Větrov. S jeho jménem je pak spojeno dalších 40 let úspěšné činnosti stanice (Anonymus 1988). Na jeho činnost navázal zdařile jeho syn Ing. Ivo Našinec. V současnosti je pracoviště součástí obchodní organizace Oseva UNI Choceň a. s.

V roce 1947 vznikla z popudu prof. Jaroslava Šimona, ředitele Výzkumných ústavů zemědělských v Brně, Výzkumná a šlechtitelská stanice v Hladkých Životicích. S příchodem Ing. Vladimíra Světlíka, CSc. v r. 1956 se pracoviště soustředilo na tvorbu nových odrůd trav a jetelovin, zároveň převzalo udržovací šlechtění rožnovských odrůd trav. Tyto práce nabyly na intenzitě s nástupem Ing. Antonína Fojtíka, CSc. v r. 1960. Jeho pracovní tým se zaměřil zprvu na tvorbu polyploidních odrůd trav a jetelovin a brzy nato na tvorbu mezidruhových a mezirodových kříženců trav. Tyto a další pracovní aktivity vyústily v registraci několika desítek odrůd trav a jetelovin, z nichž řada představuje dodnes evropskou, příp. světovou špičku (Houdek a Černocho 2018). Současné pracoviště – DLF Seeds, s. r. o. - je součástí dánské firmy DLF, největšího světového producenta travních a jetelových semen.

Šlechtění nových odrůd trav se začalo rozvíjet i na dalších pracovištích v Československu (Červený Dvůr, Slavice, Levočské Lúky).

Travinářská současnost

Počátkem jednadvacátého století si svět stále více všímá environmentálních změn, dříve spíše ojedinělých (oteplování, náhlé střídání teplot vzduchu, povodně, nerovnoměrnost atmosférických srážek, sucho, přemnožení škůdců, tornáda, vulkanická činnost atd.). Tyto nenadálé výkyvy a změny lze pozorovat i v českém zemědělství. Velkým problémem se stává i v našem zemědělství nedostatek vody v půdě spojený s nerovnoměrnými srážkami v průběhu roku, půdní eroze a úbytek humusu v půdě. Řada těchto často nevratných změn souvisí s neuváženou velkoplošnou meliorací v minulosti, současným nerespektováním základních pravidel osevního postupu a přechodem na úzký sortiment pěstovaných plodin i s nebyvalým ústupem živočišné produkce. Dopady některých negativních faktorů by mohly příznivě ovlivnit trávy, ať už pěstované jako trvalé travní porosty, nebo i semenářské kultury. Jejich neproduktivní potenciál je značný: zejména

v erozně ohrožených oblastech jsou s to zadržet vodu v půdě, ochraňují ji delší dobu před vodní i vzdušnou erozí a svými posklizňovými zbytky mohou zvýšit podíl humusu v půdě. Ale i přes tyto argumenty však plochy trav na semeno po roce 2007 v České republice stagnují a pohybují se v posledních letech kolem deseti tisíc hektarů (Tab. 5, Grafy 1 a 2). Trávy na semeno jsou však stále v některých zemědělských podnicích významnou tržní plodinou pěstovanou na několika stovkách hektarů (např. Seed Service s. r. o., Hranicko A. s., Skalagro a. s., Ing. Aleš Pícha aj.).

